

Bödeln och straffen på 1600-talet

Lagarna på 1600-talet var stränga och omänskliga. Dödsstraff var mycket vanligt och man kunde bli dömd till döden för förseelser, som vi idag ger lindriga straff. Att stjäla kunde mycket väl straffas med döden.

Guds lagar, d v s tio Guds bud, hade mycket stort inflytande på hur man såg på brott och straff på den här tiden. Det räckte med att några få människor bröt mot de tio budorden för att hela folket skulle straffas av Guds vrede. Så trodde man och därför ville man ha riktigt hemska straff så att människor blev skrämda och inte vågade göra något brottsligt. Idag kan ingen domstol döma en man eller en kvinna som varit otrogen. Men på 1600-talet kunde de dömas till döden! Otrohet var ett så allvarligt brott eftersom sjätte budet lyder: Du skall inte begå äktenskapsbrott!

År 1690 blev en kvinna avrättad för att hon hade slagit sin mor. Hon hade alltså brutit mot det fjärde budet: Hedra din fader och din moder, för att det må gå dig väl och du må länge leva i ditt land. Bibelns syn på vad som var ont och gott, rätt och fel präglade således straffrätten på 1600-talet.

Något fängelse, på det sätt vi har idag, fanns inte på 1600-talet. I en källare på något slott, burade kungen in dem som han tyckte gjort allvarliga brott eller misstänktes vara motståndare till honom. I mörka, fuktiga fängelsehålor satt de fastkedjade och ofta hade de dessutom stora järnkulor fästade runt fotlederna. Annars förvarade man brottslingarna i bödelns hus. Bödeln var den som skulle utföra alla straff. Skarprättare eller mästerman var andra namn på honom och rackaren var hans dräng. Det var bara män som blev bödlar och rackare.

Vem blev då bödel? Bödeln var ofta en före detta tjuv. När den gamle bödeln dog eller blev sjuk och det behövdes en ersättare kunde en tjuv slippa bli halshuggen om han istället blev bödel. Men först skulle han märkas på något sätt, kanske skar man av både öronen. Därför gick bödeln ofta klädd i en svart luva och dolde sitt ansikte. Han var stämplad för livet och kunde aldrig få något ”hederligt” arbete. Inga människor ville ha med bödeln att göra och hans fru och barn blev också stämplade som slödder och patrask. Det samma gällde naturligtvis rackaren, inga barn i staden fick leka med ”rackarungarna”.

Uppe på rackarbacken stod galgen. Den skulle stå högt så att så många som möjligt skulle bli varnade av att se liken som hängde där. Vid städerna, som låg vid kusten, skulle man helst se galgen från havet. När sjömännen kom till staden, blev det ofta ett farligt busliv, därför ville man helt enkelt visa hur det kunde gå för sjömän som bar sig illa åt. På rackarbacken begravde man också de

värsta brottslingarna och de som tagit sitt liv. De var inte värda att vila i vigd jord, dvs jord som prästen hade välsignat, menade man.

Före en avrättning var det vanligt att den dömda fick dricka rejält med brännvin och ofta hände det också att bödeln själv kom raglande till avrättningsplatsen. Gällde avrättningen en halshuggning måste däremot bödeln hålla sig nykter. Det var bara adelsmännen som avrättades med svärd och då gällde det för bödeln att träffa rätt med en gång, annars blev han utbuad av åskådarna. Avrättningarna var ofta rena folknöjet och folk ropade och skrek när bödeln kom med den dömda i rackarkärran.

Bödeln fick betalt för de bestraffningar han utförde efter en bestämd taxa. Här kan du se några exempel på vad han kunde få i ersättning:

Halshuggning	10 daler
Hängning i galge	5 daler
Tungans avskärande	5 daler
Fördriva någon ur staden	2 daler
Knipa med tortyrtång	2 daler

Uppgifter

- 1 Vad finns det för straff i Sverige idag?
- 2 Brottslighet har funnits i alla tider. Finns det någon metod att förhindra brottslighet? Vad tror du?
- 3 På 1600-talet hade straffen två syften att avskräcka och att hämnas. Vilka syften har straff idag?